

KIRKON IHMISOIKEUSFORUM 29.11.2023

Vammaisuus on uusiutuva luonnonvara

Siteeraan Diakonia-lehden nro 3/2001 pääkirjoitusta:

“Elämä itse tuottaa uusia vammaisia henkilöitä, esimerkiksi syntymässä. Vammaisuutta aiheuttavat erilaiset tapaturmat ja sairaudet, jotka lisääntyvät ihmisen vanhetessa. Me vammaiset ihmiset olemme uusiutuva luonnonvara.” Näin kirjoittaa vammaistyön sihteeri Ari Suutarla.

Elina Nykyrin mukaan Suomessa on vammaisia ihmisiä n 830 000. - Melkoinen vähemmistö. - Moniko heistä on sinun työtoverisi tai montako heistä asuu naapurissasi, montako heistä kuuluu perheeseesi tai ystäväpiiriisi?

Vammaiset ihmiset ja heidän tarvitsemansa apuvälineet tai avustajat - sekä ihmiset että koirat - ovat tulleet näkyvämmiksi. Viittomista ei enää kielletä eikä hävetä. Sitä näkee päivittäin televisiossa. Tässä kirkon talossa käytiin tiukkaa keskustelua siitä, tarvitaanko tilavia vessoja tai hissejä myös pyörätuolin käyttäjille, sekä vierailijoille että työntekijöille.

Vammaisuus on muuttuva käsite. Aikaisemmin ihmiset, joilla on jokin vamma, olivat kohteita - sekä kirkossa että yhteiskunnassa. Diakoniatyöntekijöillä onkin ollut tärkeä osa kirkon työssä vammaisten ihmisten kanssa.

YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksia koskeva yleissopimus korostaa vammaisten ihmisten subjektiivutta. Heillä on oikeus koulutukseen ja ammattiin, työhön ja perheeseen, oman näköiseen elämään. Ympäristön asenteet tai infrastruktuuri aiheuttavat esteitä ihmisille, jotka liikkuvat rollaattorin kanssa tai pyörätuolilla lumisessa talvessamme. Kaduille sijoitetut mainostelineet tai lähestyvän joulun tunnelmaa tuovat kynttilälyhdyt kauppojen edustoilla aiheuttavat vaaratilanteita näkövammaisille ja sokeille kanssaihmisille. Tunnelmalliset joululaulutilaisuudet hämärässä kirkossa vaikeuttavat yhteislaulujen sanojen näkemistä ja liikkumista.

Niin sanottujen terveiden ja vammaisten ihmisten erilaiset tarpeet ovat usein törmäyskurssilla. Sokeiden (ja kuurosokeiden) matkapappi Ari puhui ja ennen muuta toimi ruohonjuuritason työssä.

Seuraava lainaus on Ari Suutarlan nettipäiväkirjasta:

Vanha kanssavääntäjäni Simo Vehmas kunnostautui taas kerran varsin mielenkiintoisella tavalla. Hän kertoi vääntäneensä Kalle Könkkölän kanssa, että muiden kuin vammaisten ihmisten pitäisi voida sanoa jotakin vammaispolitiikkaan. - Vehmaksen mukaan Kallen myönnytys oli ollut, että jos nyt jotakin, mutta ei sen enempää! - Perusteeksi oli, että muillakin kuin vammaisilla henkilöillä voi olla sanansa sanottavana yhteiskunnassa ilman, että sanojalla on henkilökohtaista kokemusta vammaisuudesta. Jos sellaista on, sitä ei välttämättä tarvitse tuoda esiin esimerkiksi haettaessa perusteita sanomisilleen.

Rohkenen kuitenkin jatkaa.

Väliin Ari ottikin harteilleen Abilis-säätiön viitan. Abilis-säätiön perusti Kalle Könkkölä. Hän näki millaista vammaisten ihmisten elämä on köyhemmissä maissa, eikä ainoastaan nähnyt, vaan ryhtyi toimiin. Vammaiset ihmiset Suomessa ja Suomesta alkoivat auttaa osatovereitaan kehittyvissä maissa.

On helppo ymmärtää, että Ari liittyi mukaan Abiloksen toimintaan. Ari teki tarkastusmatkoja maihin, joissa oli säätiön tukemia vammaisten henkilöiden projekteja:

“Meille on tärkeätä nähdä sen puolen vammaisia henkilöitä ja meidän näyttäytyä heille.”

“...tahtoisin opettaa ja rohkaista kehittyvän maan vammaisia Namibiassa ja kaikkialla maailmassa itse ottamaan vastuuta heitä itseään koskevissa asioissa.”

Eihän edelläkävijän polku ole koskaan helppo. Sokean papin tiellä oli monia puunjuuria sekä pienempiä ja suurempia kiviä. Ari kertoi oppineensa Könkkölän Kallelta senkin, ettei aina voi onnistua:

“Toinen oppimani asia oli häviäminen ja antaminen periksi. Aina ei voi päästä tavoitteeseen. Mutta mitään ei tapahdu, ellei tavoitteita aseta ja niihin pyri.”

Kynnys ry:n tiedottaja Sanni Purhonen muistuttaa vammaisliikkeen keskeisestä periaatteesta: “Ei mitään meistä ilman meitä.” Hän jatkaa:

“Meille niin Kynnyksessä kuin Abiliksessa on itsestään selvää, että vammaiset ihmiset ovat parhaita asiantuntijoita omissa asioissaan. Yhtä lailla selvää on, että vammaiset ihmiset kaikkialla maailmassa tukevat toisiaan. Mistä moinen solidaarisuus? Kysymys on siitä, että erilaisista olosuhteista huolimatta vammaisia ihmisiä yhdistävät usein syrjinnän kokemukset. Toiselle vammaiselle ei tarvitse selittää, miltä tuntuu vaikkapa väheksyntä työmarkkinoilla tai terveydenhuollossa, esteellinen julkinen liikenne tai avustuksen puute.”

Suomi allekirjoitti YK:n yleissopimuksen vammaisten henkilöiden oikeuksista sekä sen valinnaisen pöytäkirjan ensimmäisten joukossa jo maaliskuussa 2007. Eduskunta hyväksyi vammaisten yleissopimuksen ratifiointia koskeneen hallituksen esityksen 3. maaliskuuta 2015. Suomen YK-Liitto toteaa, että

Vammaisille henkilöille kuuluvat samat ihmisoikeudet kuin muillekin ihmisille. Valtioilla on oikeudellinen ja moraalinen velvollisuus huolehtia, että ihmisoikeudet toteutuvat kaikkien väestöryhmien kohdalla.

Kirkossa syntyi saavu - Kirkon saavutettavuusohjelma.

Saavutettavuus ei ole jonkun erityisryhmän etujen ajamista tai vain joillekin erikoistuneille kirkon työntekijöille kuuluvaa työtä. Kyse on kirkon perustehtävästä ja uskollisuudesta tuon tehtävän toteuttamisessa. Vain kaikille avoin kirkko on uskottava Kristuksen kirkko. Saavutettavuuden ja esteettömyyden eteen on tehtävä jatkuvasti työtä.

Materiaalia kirkon työhön on tehty viittomakielellä, pisteillä, selkokielellä. Ne vahvistavat kirkon uskottavuutta olla *avointen ovien kirkko*. Työllistäjänä kirkko ei taida voida vieläkään kehua.

YK:n vammaisten ihmisoikeussopimuksella pyritään luomaan erityisesti vammaisten syrjintää kieltäviä lakeja ja säädöksiä, sekä takaamaan vammaisille tasapuolinen kohtelu kaikilla elämänalueilla. Sopimus velvoittaa myös huomioimaan vammaisten henkilöiden erityistarpeet ja takaamaan vammaisille samat yhteiskunnallisen osallistumisen mahdollisuudet kuin kaikille muillekin. Lisäksi sopimus korostaa yleisen asennemuutoksen tärkeyttä, stereotyyppien ja ennakkoluulojen poistamisen merkitystä ja yleistä tietoisuuden lisäämistä vammaisten aseman edistämiseksi ja ihmisoikeuksien toteutumiseksi.

Aktiivisesti osallinen - YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksien sopimuksen kirkon toimintaohjelma 2019–2024 korostaa osallisuuden kokemusta, joukkoon (=lue kirkkoon/seurakuntaan) kuulumista.

Moninaisuuden hyväksyminen, eri-ikäisten arvostaminen, erilaisuuden sietäminen ja näkyväksi tekeminen rakentavat osallisuutta. Tässä tarvitaan niin asenteiden muokkausta, esteiden poistamista, apuvälineitä kuin toisten ihmisten apua.

Osallisuus on jokaisen ihmisen henkilökohtaisten lahjojen saamista yhteiseen käyttöön. Moninaisuus sisältää eri tavoin kommunikoivat ihmiset ja heidän kokemuksensa sekä eri taustoista tulevat ja eri-ikäiset ihmiset.

Kirkkohallituksessa resurssit myös saavutettavuustyössä ovat vähentyneet. Nyt huomasi ilokseni, että on haettavana asiantuntijan tehtävä, jonka pääasiallinen sisältö muodostuu kirkon viittomakielisen työn tehtävistä (50 %). Tehtäväalueeseen kuuluu sen lisäksi viestinnän kehittämistä koko Diakonia ja yhteiskunta -yksikössä. Pätevyysvaatimuksina mainitaan ylempi korkeakoulututkinto sekä työalaan perehtyneisyys. Lukemiseni pysähtyi virkkeeseen: *Lisäksi edellytetään suomen kielen erinomaista suullista ja kirjallista taitoa sekä ruotsin kielen tyydyttävä kirjallista ja suullista taitoa*. Viittomakieli mainitaan seuraavassa kappaleessa järjestyksessä toisena.

Tehtävän menestyksellinen hoitaminen edellyttää vahvaa strategisen suunnittelun ja toimeenpanon osaamista, viittomakielen taitoa, viestinnän osaamista ja työkokemusta...

Ei mitään meistä ilman meitä. Onko muilla kuin viittomakielisillä "oikeus" tai ennen muuta riittävä tietotaito tehdä viittomakielisen työn strategiaa kirkolle? - Tunnustan oman riittämättömyyden tunteeni usein noiden 20 vuoden aikana, kun nimikortissani luki "viittomakielisen työn asiantuntija".

Kun kirkossamme tehtiin viittomakielistä käännöstyötä kristinuskon keskeisten tekstien sekä messun ja kirkollisten toimitusten kääntämiseksi viittomakielelle, oli itsestään selvää, että kääntäjiksi valittiin natiiveja viittomakielen käyttäjiä.

Ari vastasi vammaistyöstä sekä työstä erityisesti sokeiden kanssa oikeastaan koko elämänsä ajan. Työ jatkui vielä eläkkeelle siirtymisen jälkeenkin. Hän tiivisti meidän - "seinäsiskon" ja "seinäveljen" - välisen työn eron näin:

"Sokeus erottaa asioista ja esineistä, kuurous erottaa ihmisistä."

Usein Ari totesi, että hississä oli taas mykkiä - tai sokeita. Häntä harmitti syystäkin, että muut hissiin tulijat tai siellä olijat eivät esittäytyneet ja edes tervehtineet. Se miten työtoverit tai taloon tulevat vierailijat käyttäytyivät, oli Arin mielestä sivistyksen mittari. Samoin se, kuinka jossakin yhteisessä tilaisuudessa osallistujat toimivat. Sokeiden kanssa - kuurosokeista puhumattakaan - aloite on aina näkevällä. Olisiko "hissipuheen" opetteleminen alku tällaiseen sivistykseen?

Ari kuvasi omaa elämäntyötään:

"Ajattelen kuitenkin itseni Suomen kirkon vammaistyön monimuotoiseksi uranuurtajaksi ja tiennäyttäjäksi. Ehkä en havittele patsasta enkä edes reliefiä kirkon käytäville Lutherin pään viereen."

- Näin minäkin ajattelen Arista. Kyllä hän pystyi tai reliefinkin ansaitsisi. Hän toimi sen eteen, että perustavaa laatua olevista ihmisoikeuksista tulisi totta myös ihmisille, joilla on jokin vamma.

Äskettäin edesmennyt presidentti Martti Ahtisaari sanoi:

"Emme voi vuosia vain teeskennellä tekevämme jotain."

*Ei unelmointi riitä.
Uni suuren suuri tarvitaan.
Ei tunnustelu riitä,
opi pohjaan asti tuntemaan.*

...

*Ei riitä aavistella,
mikä aika tulossa on;
se tiedettävä on.
Ei etäinen maali riitä;
tie maaliin tarvitaan!
Tien löytäminen ei riitä,
on mentävä kulkemaan!*

"Ja lopulta jään ihmettelemään kuinka kauan Jumala antaa meille aikaa."

Näin "seinäveli" Ari kommenttipuheenvuorossa III Kirkko ja vammaiset -symposiumissa 1989.

Arin työ ei ole vielä valmis. Se jatkuu.